

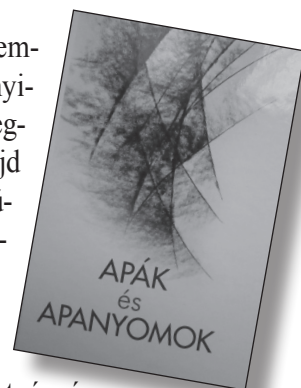
A világégés árvái *Apák és apanyomok,*
szerk. Kósa Csaba,
Berzsenyi Könyvkiadó,
2014.

Íme egy újabb bizonyosság arra, hogy a legjobb ötletek gyakran egészen nyilvánvalók. Legalábbis utólag annak tűnnek... Kósa Csaba író, szerkesztő, publicista, a Magyar Újságírók Közösségének elnöke antológiába gyűjtötte a kortárs magyar irodalom hadiárvaíait. Kézenfekvő vállalkozás, gondolhatjuk (utólag), hiszen költői berkekben évtizedek óta köztudott, kik jutottak gyermekfejjel félárvaságra a második világháború következtében. Szerzői estek, szakmai konferenciák, kocsmai beszélgetések során időről időre szóba került, hogy Bella István édesapját elnyelte a világégés... „És ugye tudod, hogy Utassy Jóska is hadiárva...” „Hát persze. És Kovács István...” „És Kerék Imre...” Néhány másodpercig elégedetten bölögattunk, lám csak, milyen jól értesültek vagyunk, azután rögvést átnyergeltünk egy másik témára – és egyikünknek sem jutott eszébe csokorba gyűjteni e szerzőket. Ez most végre megtörtént, hála érte a szerkesztőnek.

A 240 oldalas gyűjtemény a régóta számontartott nevek mellett természetesen néhány kevésbé ismert ténnyel, illetve mellbevágó újdonsággal is szolgál. Például nem köztudott, hogy az elsősorban ifjúsági szerzőként rangos költőt, műfordítót, irodalomtörténészt, Rigó Bélát Budapest ostroma fosztotta meg az édesapjától. A költőként ritkán megszólaló Somos Béláról, több irodalmi tankönyv szerzőjéről még kevesebben tudják, hogy édesapját és bátyját is a háború következtében veszítette el. (Bátyja levontként hősi halált halt a fronton, egy völgyes szoros védelmében, édesapját pedig katonai szolgálata után igaztalanul bebörtönözték. Esztendővel szabadulása után rákbetegségben elhunyt.) Végül, de korántsem utolsósorban fájdalmas tény, hogy maga Kósa Csaba is érintett, ugyanis édesapja tartalékos hadnagyként polgári szolgálatot teljesített, és nem golyó vagy bomba, hanem a tífusz végzett vele 1945 májusában. Nem véletlen tehát, hogy szerkesztőként ilyen érzékenyen fordult e témához – csaknem emberöltőnyi, tragikus „előtanulmánnyal” a háta mögött.

A kötet szerkezete logikus, áttekinthető. Hadiárva költőink, íróink ábécésorrendben követik egymást.

Minden fejezet az érintett visszaemlékező vallomásával indul, többnyire valamelyik, már korábban megírt szövegének részletével – majd következnek az eltűnt apáról írt művek, a hiány megindító lenyomatjai, családi fényképek kíséretében. A válogatás két Kossuth-díjas szereplője (sajnos már mindketten távoztak közülünk), Bella István és

Utassy József kiemelt figyelmet kapott. Teljes joggal. Bella híres verséről, a *Halotti beszédről* Pomogáts Béla alapos tanulmányát olvashatjuk, amelyhez szépen illeszkedik a költő utolsó nagyinterjújának részlete. Utassy Józsefről pedig felesége, Horváth Erzsébet személyes hangú, ugyanakkor fegyelmezett írását kapjuk, „*Sétáló sírköved vagyok*” címmel. A Kilencek – Utassy mellett – másik költője, az 1945-ben született Kovács István, illetve az 1942-ben világra jött Kerék Imre vesztesége különösen nagy: az antológia szereplői közül ők ketten semmilyen személyes emléket nem őrizhetnek édesapjukról. Még egy nyári mező fűsuhogásos, elmosódott képét sem, az apja felé szaladó három-négyéves gyermek szinte öntudatlan örömeivel – ahogy az Bella Istvánnak megadott. (Kerék Imre egyetlen alkalommal, néhány hetes csecsemőként „találkozott” apjával; Kovács Istvánnak ennyi sem jutott.) Igaz, a sohasem látott apa elképzelt alakja mindkét költőt gyönyörű versekre ösztönözte. A kötet lezárásaként a tisztán szépirodalmi anyagot kikerekíti egy „civil”: az olajiparban tevékenykedett ifj. Gréger Károly, aki nyolcvanoldalas válogatást készített édesapja, az orosz fronton odavesztett nagykanizsai szabómester táborigazgató leveleiből.

Pascal bölcs megállapítása, miszerint minden ember szívében egy Isten alakú úr van, amelyet egyedül Ő tölthet be, korunk emberére különösen igaz. Bizonyos, hogy az *Apák és apanyomok* szerzőinek szívében egy apa alakú úr (is) tátong – ám ez az úr fájdalomosan betölthetetlen. Ezért mindössze annyit tehetnek, hogy alkotásaikkal enyhítik a fájdalmat, s gazdagítják az olvasót. Belegondolni is rettenetes, hogy a második világháborúban 900 ezer magyar állampolgár pusztult el, köztük több százezer apa. Felmérhetetlen, hányan nem válhattak apává, és emiatt hány költő nem születhetett meg. Felmérhetetlenek a veszteségeink.

Zsille Gábor